

ČASOPIS SPOLKU IDEALISTÉ
▲ ▲ 02/2019 ▲ PODZIM
IDEALISTÉ.CZ ▲ ▲ ZDARMA

IDEA

poznání

IDEA	<u>EDITORIAL</u>	Dobrý sluha, špatný pán	2	
	<u>IDEALISTÉ</u>	Spolek Idealisté.cz	3	
		Co se událo	4	
	<u>TÉMA ČÍSLA - POZNÁNÍ</u>	Ještě není vše ztraceno	6	
		Ženy ve vědě	7	
		Zastupovat různé skupiny lidí	8-9	
		Ekonomie jako věda	10	
		Výzkum, vývoj, technologie a dobro	11-12	
		Technologie, které zachrání civilizaci	13-14	
		Hranice poznání jiné kultury	16	
	<u>SPOLEČNOST</u>	Ideály roku 89 jsou aktuálnější než kdy dřív	17-18	
		Vzdělávání jako záruka rovnosti šancí?	18	
	<u>ROZHOVOR</u>	Utopení dyjské nivy je zločin na přírodě	19-20	
	<u>KULTURA & JÍDLO</u>	Zapomenutá sociální demokracie	21-22	
	Ořechové sušenky s brusinkami	22		

TIRÁŽ

vydáno vlastním nákladem spolku

info@idealiste.cz

grafika, sazba: Radim Hejduk

šéfredaktorka: Michaela Hadravová

tisk: Grafotechna plus

ročník III, číslo 2, listopad 2019

DOBŘÍ SLUHA, ŠPATNÝ PÁN

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

držíte v ruce páté číslo časopisu, který pravidelně vydáváme v rámci aktivit našeho spolku. Jeho prostřednictvím vám chceme přiblížit názory a priority našich členů i partnerů. Tentokrát jsme jako ústřední téma zvolili poznání. Skrývá se za ním pohled do minulosti i výhled do budoucnosti, věda, výzkum, vývoj i možnosti nových technologií.

Na sklonku letošního jubilejního roku uplyne 30 let od pádu železné opony v naší zemi. Nastane čas připomínání historických událostí, překrucování zapomenutých pravd a srovnávacích bilancí. Pravděpodobně uslyšíme, že svoboda a liberální orientace nenaplnily očekávání našinců, protože západním sousedům ještě ani nešlapeme na paty. Nebo že je na místě návrat k vládě pevné ruky, jakou předvádějí Viktor Orbán v Maďarsku, Donald Trump ve Spojených státech nebo Recep Tayyip Erdoğan v Turecku. Právě v takových chvílích bude třeba důrazně připomínat, že pochopitelná zklamání z polistopadového vývoje nemá na svědomí demokracie či Evropská unie, ale zuřivost a bezohlednost globálního kapitalismu, který degraduje člověka na ekonomickou jednotku.

My Idealisté jsme přesvědčeni, že k současnému stavu věcí existuje alternativa. Díváme se před sebe s nadějí, že bude-li technologický vývoj podléhat demokratické kontrole, může všem obyvatelům planety Země zajistit důstojnější životní podmínky. Stejně jako oheň je totiž

i on dobrým sluhou, ale špatným pánem. Věříme proto, že vedeno pudem sebestáchovy bude lidstvo schopno společně napnout síly a využít poznání k řešení nejpálčivějších výzev příštích dekád: od klimatické krize přes zkvalitnění pracovních podmínek až po prodloužení dožití ve zdraví. Náš technooptimismus není slepý a uvědomuje si řadu úskalí spojených s vlastnictvím těchto mocných prostředků i možnostmi jejich zneužití.

Pojďme se proto stát součástí těchto změn, nepřestávejme se učit a poznávat, abychom mohli nově nabyté znalosti a zkušenosti uplatnit v představách i realizaci nových způsobů života, které si zrychlené tempo běhu času nepochybně již brzy vyžádá.

Přejeme vám příjemné čtení následujících stránek, které představují pouhou špičku ledovce našich zájmů a postojů. Chcete-li se dozvědět víc, spojte se s námi elektronicky, přijďte na některou z našich akcí nebo se rovnou zapojte!

Vendula Couvreur,
místopředsedkyně spolku

SPOLEK IDEALISTÉ

Svoboda,
spravedlnost,
solidarita.

Jsme nezávislá názorová platforma, ve které najdete lidi různých profesí a odlišných koníčků. Každý jsme nějak „sví“, přesto nás něco spojuje – je to představa společnosti, kde hodnotu člověka neurčuje to, kolik má na účtě, ale to, co umí a co ho baví. Prosazujeme ideu veřejných služeb, které jsou kvalitní a dostupné široké veřejnosti, obzvláště co se týče škol, nemocnic, hromadné dopravy nebo bydlení. Neděláme mezi lidmi rozdíly. Každý má mít zaručena stejná práva a stejné příležitosti nezávisle na pohlaví, věku, sexuální orientaci nebo na tom, kde se narodil.

Co děláme

Naše priority se snažíme dostat mezi širší veřejnost, odborníky a politiky. Nejvíce času věnujeme organizaci vzdělávacích seminářů a vytváření programových materiálů, jejichž hlavní

východiska prezentujeme. Mimo tuto základní náplň vydáváme časopis IDEA, který právě držíte v ruce, a vytváříme přátelský kolektiv při neformálních setkáních spolku.

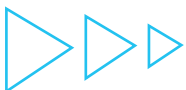
Jak se zapojit

Jsme otevření novým lidem a novým myšlenkám. Chcete-li se zapojit do činnosti našeho spolku, stačí se zaregistrovat na našem webu *idealiste.cz*. Získáte tím přístup k detailním informacím o činnosti spolku a můžete se okamžitě zapojit do diskuze prostřednictvím našeho intranetu.

Kontakt

www.idealiste.cz
info@idealiste.cz
facebook.com/idealiste.cz
twitter.com/idealistecz
instagram.com/idealistecz

CO SE UDÁLO

Dva důležité milníky pro náš spolek představovalo letní setkání na jižní Moravě, kde jsme pomohli uklidit okolí nádrže Nové mlýny, a demonstrace za svobodnou Českou televizi v Praze. Také vás zajímá ochrana životního prostředí a systému nezávislých veřejnoprávních médií? **Přidejte se k nám!**

TÉMA ČÍSLA:

poznání

JEŠTĚ NENÍ VŠE ZTRACENO

Aneb jak může být věda a lidské poznání klíčem k řešení celosvětových problémů.

Michaela Hadravová
socioložka

Při vymýšlení hlavního tématu tohoto čísla IDEY jsme si kladli otázku, co nám může v dnešní době pomoci řešit problémy, které vidíme kolem sebe v ulicích měst, ve fungování společnosti nebo celého globalizovaného světa a dodat tak naději, že ještě není vše ztraceno. Odpovědí je poznání, informace a také věda, která nám dává nástroje, jak se s problémy potýkat a utvářet svět, ve kterém každý může žít tak, aby byl jeho potenciál naplněn.

Bez sociologických výzkumů bychom neměli ponětí o tom, jak je rozvrstvena naše společnost, bez soustavného vývoje nových technologií bychom nemohli zachraňovat životy a napravovat v přírodě to, co jsme zničili. Ale jako vše, ani poznání nestojí samo o sobě, izolovaně od všeho dalšího a může s ním být nakládáno různými způsoby. To ostatně zažíváme každý den.

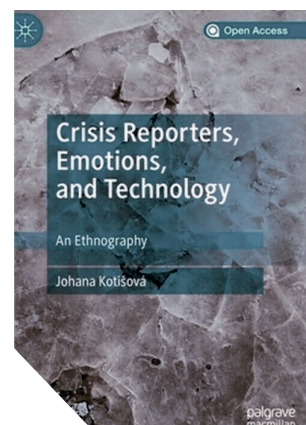
Na následujících stránkách si můžete přečíst o tom, jak nám některé naše představy a hodnoty mohou bránit ve skutečném poznání, jak

technologie pomáhají v každodenním životě nebo také proč ekonomii nesvědčí hrát si na přírodní vědu.

V neposlední řadě vám chceme představit několik vědkyň, protože ženám ve vědě se stále nedává dostatek prostoru a pozornosti, kterou by si zasloužily. ☑

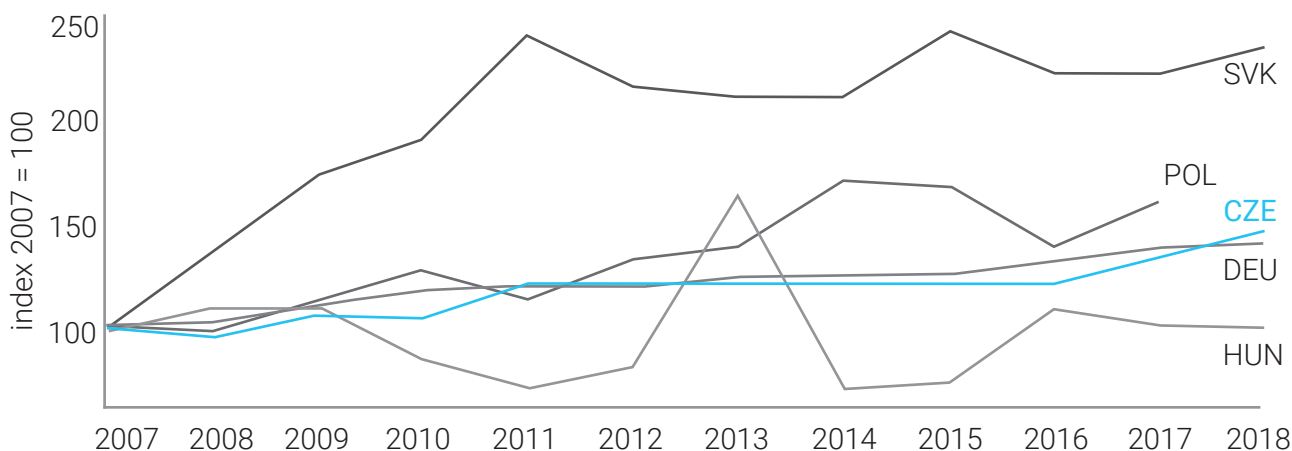
Náš tip: **Vědecký výzkum jako román**

Etnografie Johany Kotišové kombinuje prvky fikce a faktického psaní velmi kreativní formou. Výzkumné závěry jsou proto velmi přístupné.

TREND VLÁDNÍCH ROZPOČTŮ NA VĚDU A VÝZKUM

zdroj: OECD, 2019

ŽENY VE VĚDĚ

Věda není čistě mužská záležitost. I když se tak často může zdát...

Vendula Couvreur
místopředsedkyně

Až do druhé světové války měly ženy jen velmi omezený přístup ke studiu na vysokých školách. V polovině minulého století však začaly odvážné průkopnice z řad "druhého pohlaví" významným způsobem přispívat k výzkumu v mnoha vědeckých disciplínách. Připomeňme si několik jmen, která by v této souvislosti měl znát každý člověk pyšníci se všeobecným přehledem:

Barbara McClintock (genetička)

Strávila celou kariéru výzkumem kukuřice, která je pro její odvětví zlatým dolem informací. Sama vyvinula techniku barvení umožňující identifikovat a popisovat jednotlivé chromozomy, díky čemuž později konstatovala existenci tzv. skákajících genů, tedy DNA sekvencí, jež se pohybují v rámci genomu. Protože byl však tento revoluční objev v rozporu s Mendelovými zákony, musel si na své uznání počkat dlouhých 35 let – v roce 1983 za něj Barbara dostala Nobelovu cenu.

Dorothy Hodgkin (chemička)

Hlasitá obhájkyně myšlenky socialismu se proslavila v oblasti rentgenové krystalografie, podařilo se jí určit atomovou strukturu cholesterolu, penicilinu a vitamínu B12, za což se dočkala ocenění Nobelovou cenou. Její největší životní výzvu pak představovalo mapování struktury insulinu, jemuž se věnovala téměř čtyři dekády. Díky jejím snahám se významně zlepšily možnosti léčby diabetu.

Youyou Tu (farmaceutka)

Za záchranu životů jí vděčí miliony lidí žijící v jihovýchodní Asii, Africe a Jižní Americe. Její objev (dihydro)artemisininu používaného k léčbě malárie znamenal průlom v tropické medicíně 20. století. V roce 2015 se stala první Číňankou, která obdržela Nobelovu cenu.

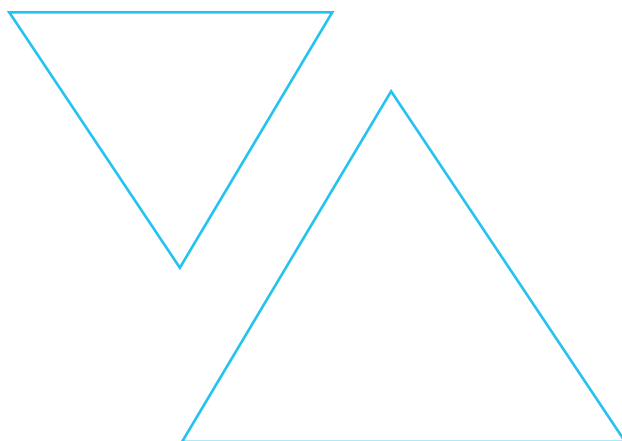
Sarah Hrdy (antropoložka)

Je velmi uznávanou průkopnicí, která přispěla

k modernizaci našeho chápání evoluční podstaty ženského chování u primátů i lidských primátů. Její teorie odhalují, že chování samic zdaleka není charakterizováno pasivitou a zdrženlivostí, jak o něm po dlouhá desetiletí přemýšleli její mužští kolegové. Ze svých pozorování vyvozuje množství revolučních teorií o uspořádání společenství lovců a sběračů, včetně výchovy mláďat a obstarávání potravy. Podle ní by nemohlo dojít k rozvoji homo sapiens bez takzvané alloparentální péče o potomka, do níž se kromě rodičů zapojují také mnozí další jedinci (sourozenci, prarodiče i další příbuzní).

Francoise Barré-Sinoussi (viroložka)

Společně se svým kolegou se zasloužila o významné objevy při zkoumání viru HIV. Díky jejich výsledkům bylo možné lépe poznat a porozumět biologii viru, který pro lidstvo představoval obrovskou pandemickou hrozbu v podobě AIDS. Jejich práce umožnila rozvoj metod, jak pomocí krevních testů diagnostikovat infikované pacienty, zkvalitnit a prodloužit jejich život s nákazou. ☑

ZASTUPOVAT RŮZNÉ SKUPINY LIDÍ

Máme dostatek vědeckých institucí, které vyvažují náš pohled na svět?

Patrik Eichler
novinář

Základem akademické práce je její ověřitelnost. Písemný pramen musí být možné v archivu znovu dohledat. Chemický pokus má za stejných podmínek dopadnout stejně. Přístupovat k akademické práci z hodnotově či úžeji politicky ukotvených pozic je s ověřitelností jejích výsledků zcela slučitelné. Není to však, nejen v českém prostředí, bráno za samozřejmost. Rezignace na politicky ukotvený přístup k akademické práci má jistě své příčiny v době, kdy po Československu existovala síť různě pojmenovaných muzeí dělnického hnutí a kdy na vysokých školách pracovaly katedry marxismu-leninismu. S devadesátými lety ovšem tato instituční základna zmizela. Akademická práce se vymanila z podřízenosti vědeckému světovému názoru a jednostranné orientace na dějiny, osobnosti, přístupy a úspěchy dělnického, resp. komunistického hnutí.

Polistopadové roky ale nepřinesly vznik obdobně silných veřejných struktur pro rozvoj různých politických tradic a přístupů. Existují sice některá pracoviště tradičně „levicová“ či „pravicová“. V akademickém provozu působí i jasné profilované osobnosti přínaležející k různým základním politickým proudům. Nejde ovšem o důsledek cílevědomého institučního rozvoje. Nálada, která od počátku devadesátých let převládla i v prezentaci výsledků společenských věd a kterou se dodnes nepodařilo proměnit, vede k dominanci různých podob pravicového vyprávění o společnosti. Diverzitu více než na levo-pravé ose vidíme mezi pravicovými konzervativci, liberály, etatisty a neoliberály v různých odstínech.

Není náhoda, že největší energii za dobu trvání České republiky věnovala česká politická a akademická pravice vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů – tedy pracoviště, jemuž jeho zakladatelé vložili do vínku hodnotové

východisko udávající rámec budoucí formálně nezávislé badatelské práci. Prudký spor o vznik Ústavu a všechny následující osobní, akademické i politické střety dokazují, že postulovaný výklad dějin v jeho případě zůstal neakceptován.

Mít různě obsahově profilovaná akademická pracoviště je přitom v síti veřejného vysokého školství a akademických ústavů na místě. Je v pořádku – a je to potřeba – bádát typově jak o Eduardu Bernsteinovi, tak o Edmundu Burkovi, aby se z akademické, a tedy ani z veřejné debaty neztrácely různé výklady světa a jejich veřejná legitimita vznikající opakováním a aktualizací.

Tak jako je ale nezadatelnou charakteristikou veřejných institucí včetně těch akademických jejich politická neutralita, je legitimita politických tradic společně s důvěrou ve veřejné instituce nezadatelnou podmínkou fungování našich dnešních společností vůbec.

Leckdo dnes s údivem zjišťuje, že jsou v české společnosti chudí lidé a že volí. Ba i to, že existují lidé, které změny, jež nastoupily po listopadu 1989, i těžce poškodily, a že i oni volí. Do debaty ale ani trochu slyšitelně neproniká, že volební chování lidí z okraje je kromě jiného důsledkem ztráty symbolického hlasu, jež by celé široké skupiny lidí ve veřejném prostoru zastupoval. Že totiž jde o důsledek ztráty symbolického uznání milionů našich obyvatel. A že viníkem jsou do velké míry zdejší polistopadové elity.

Řešením takto popsaného problému pak není ani dokola skloňovaná lepší výuka dějin 20. století, ani ve shodě pravicové koalice odhlasované budoucí pražské muzeum totality. Antikomunistickým pravdám lidí z okraje neuvěří už proto, že se rozcházejí se zkušeností jejich vlast-

Politické vzdělávání

zdroj: MDA

ních životů. Jejich životům a jejich hlasu je ale potřeba dát elitní zastoupení, protože ho dnes nemají anebo si to myslí.

Pokud by bylo cílem dominující pravice budovat společnost na konsensu, pak by provedení potřebných kroků nebylo těžké. Rozmyšleno je ostatně leccos. Vedle muzea totality postavit muzeum práce. Vedle studií o disentu napsat pořádnou knihu o nuceném zániku pohraničních JZD po roce 1990. Vedle dějin 20. století vyučovat metody zevšeobecňování poznání, abychom totiž ve veřejné debatě alespoň v dalších generacích neupívali tolik na detailech, ale bavili se o věcech samých.

Vedle kvalitní sítě veřejných vysokých škol a akademických ústavů je pak na místě rozvíjet dnes jen zárodečně existující struktury politického vzdělávání. Práce ve strukturách politického vzdělávání je přitom stejně hodnotná jako práce na univerzitě nebo v akademickém ústavu. Tam i tam platí, že základem relevance

je ověřitelnost výsledků a že rozdíly v kvalitě jsou rozpoznatelné. Opodstatněně se ale liší intence práce. Tím, že struktury politického vzdělávání rozvíjejí odlišné přístupy k různým tématům, dávají veřejný hlas různým společenským skupinám a posilují legitimitu fungování společnosti.

Jedna věc totiž je vyložit text vybraného autora anebo sebrat data k nějakému tématu s cílem všeobecného vzdělávání – a věc jiná vykládat texty a sebraná data z neoliberalního, sociálně demokratického, křesťansko-demokratického anebo zeleného pohledu. Jaký je rozdíl mezi „ať se každý postará sám“, „jde o úkol pro erár“, „rodina to zvládne“ a „mají na to nárok i další generace“ není potřeba vysvětlovat.

Vysvětlovat naopak potřeba je, že stát, který bude systémově opomíjet hlasy různých skupin svých obyvatel, nutně neuspěje. A že mezi přehlíživostí jedněch a volebním chováním druhých je nepřekvapivá úměra. ☑

EKONOMIE JAKO VĚDA

Ekonomie - společenská věda převlečená za přírodní - získala vysokou prestiž a reálnou moc.

Jan Bittner
ekonom

Jako malý jsem se na silvestrovskou party převlékl za Batmana. Aniž bych převlekem získal nějaké superschopnosti, celý večer jsem je alespoň předstíral. Po povinném půlnočním ohňostroji jsem převlek sundal a už si ho nikdy znovu neoblékl. Ekonomie na konci 40. let navlékla kostým přírodní vědy, který ale ne a ne sundat.

Paul Samuelson, autor nejúspěšnější úvodní učebnice ekonomie, v roce 1948 sepsal základy ekonomie tak, aby jim porozuměli studenti neekonomických oborů – fyzici. Kniha byla plná nákresů jako z mechaniky, peníze třeba připomínaly vodu, která proudí potrubím mezi domácnostmi a firmami. Jelikož ve fyzice najdeme spoustu zákonů, od gravitace po termodynamické zákony, tak i ekonomie začala pracovat se zákony: zákon rostoucí nabídky, zákon klesajících výnosů a další. Jenomže není zákon jako zákon – gravitace platí, ať se nám to líbí nebo ne. Ekonomické zákony mají ale blíže k předpokladům, za kterých platí ekonomické modely.

Nejen že ekonomie sama uvěřila ve své nadpřirozené schopnosti zachycovat celou komplexitu světa pomocí svých modelů postavených na nerealistických předpokladech. Co víc, modely si začaly žít vlastním životem a zpětně utvářet podobu společnosti. Najednou se hospodářství nemá přizpůsobovat zájmům společnosti, ale sama ekonomika se stala cílem, kterému se najednou musí přizpůsobovat lidé. Jen tak jsou možné pravidelné výroky některých českých politiků třeba o tom, že „české ekonomice chybí lidé“, když pravda je opačná – lidem chybí ekonomika, která by nepotřebovala

nekonečný přísun levné pracovní síly.

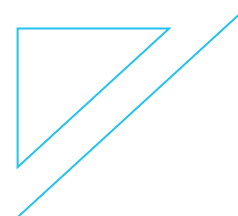
Ekonomie se dnes stala jazykem, kterému ne každý rozumí, ale který vládne veřejnému životu. Bohužel je až příliš běžné, že ani ekonomové s diplomem neznají to, co se skrývá pod převlekem faktografické matematizované ekonomie. Přitom už v úvodních seminářích ekonomických kurzů by se studenti (budoucí akademičtí ekonomové, projektoví manažeři i účetní) měli dozvědět, že zdánlivá amorálnost ekonomie je hodnotové zakotvení samo o sobě. Jak jinak vysvětlit to, že ekonomie ve svém středním proudu vyučovaném napříč Českou republikou

nerozlišuje mezi lidskými potřebami. Pro ni má člověk jen spektrum potřeb, které může a nemusí uspokojovat. Kvalitativní rozdíl mezi bydlením jako základní lidskou potřebou a bydlením jako prostou investicí na úrovni akcí ekonomie přehlídí.

Ignorování etických otázek je zvláště nebezpečné, když má tato disciplína takovou moc utvářet svět kolem nás.

Já jsem ve svých devíti letech pochopil, že převlek je jen hra, která po večírku skončí. Ekonomie si na svou superhrdinku – přírodní vědu – hraje už desítky let. Běhá s pláštěm a škraboškou a vykřikuje moudra. Kéž by ale zůstalo jen u dětských her. Na rozdíl ode mě na silvestrovské party má ekonomie reálnou moc formovat společnost. ☑

Není zákon jako zákon - gravitace platí, ať se nám to líbí nebo ne. Ekonomické zákony mají ale blíže k předpokladům...

VÝZKUM, VÝVOJ, TECHNOLOGIE A DOBRO

Pokud chceme, aby nové technologie sloužily lidem, musíme je k tomu směřovat.

Šárka Homfray
právnička

Obecně rozšířené přesvědčení, že technologický pokrok a vývoj bude pozitivní, může svou optimistickou naivitou připomínat některé pohádky o budoucnosti z minulého století. Nakolik by bylo krásné očekávat budoucnost vymalovanou ve šťastném a bezstarostném stylu The Jetsons, nelze spoléhat na to, že nové a novější technologie samy o sobě zlepší náš život. Vkládat do nových „hraček“ bez dalšího bezbřehou víru, že vyřeší všechny problémy světa, by bylo stejně pošetilé, jako se jich bát a děsit.

Dobrý sluha, ale zlý pán

Konzultantská společnost McKinsey nazvala svůj poslední discussion paper „Tech for Good“. Část tohoto dokumentu se nese v technooptimistickém duchu a obsahuje řadu reálných příkladů dobré praxe. Nepřekvapí, že již dnes existují jak jednoduché aplikace, tak mnohem sofistikovanější nástroje k dosažení inteligentní spotřeby neobnovitelných zdrojů, lepšího a dostupnějšího vzdělání a vědění, dosažitelného financování v chudých regionech a přesnější zdravotní diagnostiky.

Kromě toho se zde ale nabízí i pozitivní výhledy na další řešení, která je možné v dohledné budoucnosti očekávat. To skutečně zajímavé, co tento dokument obsahuje, je však poměrně konkrétní sada nástrojů a doporučení, jak této příjemné futuristické utopie dosáhnout. Otázkou, kterou bychom si v této souvislosti měli klást – respektive cílem, o jehož dosažení bychom měli usilovat –, je jak dosáhnout toho, aby nově se vyvíjející technologie byly výhodné pro byznys a ekonomiku a zároveň co nejvíce prospěšné pro společnost při minimalizaci rizik, která jsou s jejich zaváděním spojená. Pochopitelně zde nepodám přesný návod (což tak úplně nečiní ani McKinsey), ale jedno je jasné. Bez aktivního zapojení vlád, státních orgánů či

případně jiných regulátorů se to neobejde.

Veřejné financování

Občas se vyskytující argument, že veřejné zadávání limituje invenci a omezuje možné směry zkoumání, vychází z představy, že inovace vznikají z jakési čiré radosti z poznání, ze zájmu o obor a předmět zkoumání. To je však velice iluzorní – v každém výzkumu jde o jeho budoucí využití. A v historii najdeme mnoho příkladů významných objevů a inovací, které vznikly z veřejného zadání. Většina nových léčiv pochází z veřejně financovaných výzkumů, stejně jako zásadní technologie dneška – internet, GPS, dotykové displeje a další. Koneckonců ikona inovativních technologií, Apple, ve svých začátcích využila financování ze startupového programu americké vlády.

K veřejnému financování v tomto kontextu lze mít v zásadě stejné výhrady jako obecně – může být rigidní a neefektivní, svádět ke korupci a ke špatnému zacílení. Ale i výhody jsou obdobné jako obecně – je možné výzkum a vývoj zacílit žádoucím směrem a využití jeho výsledků může být pro uživatele mnohem dostupnější než v případě čistě komerční produkce. To by mělo napomoci ke snižování společenských nerovností, namísto jejich prohlubování. Jinou výhodou, nezanedbatelnou pro ty instituce, které mají daný výzkum a vývoj provádět, je limitování některých potenciálně nákladných rizik spojených s neusměrněným výzkumem. Těmi může být souběžný výzkum téhož na různých pracovištích, „patentové závodění“ nebo koncentrace na jediný, potenciálně nejvýnosnější výsledek.

Budoucnost práce

Práce, pracovní postupy a pracovní trh budou vývojem nových technologií, zejména automa-

O tom, že je zde nezbytná kvalitní a relevantní politika, a že i zde bude mít nezastupitelnou úlohu veřejné financování, asi není třeba zvlášť hovořit.

tizací a digitalizací, ovlivněny naprosto zásadně; reálně se jich čtvrtá průmyslová revoluce dotýká už dnes. Jak ale upozorňuje nejen McKinsey, ale např. i Institute for Women's Policy Research, spoléhat se na to, že roboti převezmou hlavně bullshit jobs, tedy práce nebezpečné, namáhavé, stresující nebo hloupé, bez dalšího nemůžeme.

Jde vlastně o jakousi podmnožinu naivního technooptimismu popsáno v úvodu tohoto textu. Zaměstnavatelé budou automatizovat a digitalizovat ty činnosti, u kterých se jim to vyplatí. To ale znamená ne zcela přesně předvídatelné změny jednotlivých profesí a pracovního trhu, které mohou dopadat i nárazově na celé skupiny lidí, jejichž práce se stane obsoletní. A tyto lidi bude nezbytně nějakým způsobem „řešit“. I z hlediska eráru by tak mělo být prozíravé snažit se motivovat zaměstnavatele, aby nehledali jen nejlevnější využití nových možností, ale mysleli i na pracovní sílu, včetně jejího průběžného vzdělávání a adaptaci na nové úkoly. Kromě toho, jak upozorňuje McKinsey, využití automatizace pouze k nahrazení lidské pracovní síly sice může vést ke zvýšení zisku, ale v delším

časovém horizontu to může znamenat promarněnou příležitost pro skutečnou reinvenci. O tom, že je zde nezbytná kvalitní a relevantní politika, a že i zde bude mít nezastupitelnou úlohu veřejné financování, asi není třeba zvlášť hovořit.

Ideálně zacílit

Nemůžeme se spoléhat jen na samovolný vývoj. Na to, že se léčba rakoviny bude dál vyvíjet proto, že je to potřeba. Že soukromý kapitál bude financovat vývoj a hledání řešení klimatické krize proto, že je to nezbytné. Že zaměstnavatelé investují do technologií, které jejich lidem ulehčí práci proto, že je to fér a bez jejich práce by ani prostředky k investování neměli. A že budoucnost zdravých lidí na zdravé planetě, kteří budou svůj čas trávit smysluplnými a příjemnými aktivitami, je za rohem. Pokud chceme, aby nové technologie sloužily lidem namísto toho, aby jejich život komplikovaly nebo ohrožovaly, musíme se snažit je k tomu směřovat. A to bez dobré veřejné politiky a veřejného financování nepůjde. ☑

Akademie věd ČR

zero.prague.eu

TECHNOLOGIE, KTERÉ ZACHRÁNÍ CIVILIZACI

Příklady, kterými věda potvrzuje, že pomáhá měnit svět k lepšímu.

Radim Hejduk
ekonom

Ve škále jevů jako je klimatická změna, demografické stárnutí, migrace a podobně, se často objevuje i něco, co označujeme jako čtvrtou průmyslovou revoluci. Jde o aplikaci největších vědeckých poznatků a technologií, které mimochodem začínají často fungovat nezávisle na člověku.

Pomineme nyní debatu o tom, jestli slovní spojení „čtvrtá průmyslová revoluce“ není jen marketingovým pojmem a jestli k ní vůbec dochází. Podobná debata je vyčerpávající a nekonstruktivní, protože je bytostně o symbolech a detailech, které nejsou pro současné trendy podstatné. Zaměříme se tedy obecně na to, jaké dopady má v současnosti rychlý technologický pokrok a věda na naše životy.

Nic není černobílé. Technologie se dají využít jak ku prospěchu, tak i ku nepospěchu lidstva. O těch nebezpečných slyšíme celkem často. Například vytváření lidských obličejů pomocí umělé inteligence (neboli deepfake) nedávno stálo miliony lidí jejich soukromá data. Na to si určitě ještě vzpomenete. Podobné příklady se v médiích protáčí celkem často a chcete-li být up-to-date, doporučuji číst rubriku “Postřehy z bezpečnosti” na serveru Root.cz.

Mým cílem je však ukázat i druhou stranu mince, neboli pokrok, který nám pomáhá řešit různé druhy problémů. A to hlavně z toho důvodu, že se velká část lidí (sebekriticky jen poznamenávám, že zejména nalevo v politickém spektru) nedostane k informacím o pozitivní aplikaci technologického vývoje, což samo o sobě může zapříčinit jistou zaujatost vůči všemu novému na tomto poli a způsobit deprese či pocity bezvýchodnosti.

Ukažme si tři příklady, na které jsem v poslední době narazil a které fungují ve veřejném zájmu.

Čeští vědci “nabarví” poušť nazeleno

Jeden z nejzajímavějších příkladů je projekt S.A.W.E.R. (Solar Air Water Energy Resource), jenž je svým mechanismem schopný z pouštního vzduchu získat vodu, kterou pak použije ke kultivaci pouštní půdy. S.A.W.E.R. je schopný oživit v písčité půdě mikroorganismy, které jsou důležité pro růst rostlin. Není to sci-fi. O přístroj je už zájem a bude hlavní atrakcí na českém pavilonu při výstavě EXPO 2020 v Dubaji.

S.A.W.E.R. je sympatický i tím, že jej vyvinuli vědci z ČVUT ve spolupráci s dalšími veřejnými institucemi jako např. Akademie věd ČR. Je to jeden z mnoha důkazů, že veřejně financovaná věda je schopná přinášet obecně prospěšné výsledky.

Nátěrem proti znečištění vzduchu

Nátěry využívající fotokatalytické nanotechnologie (krátce FN nátěry) nejsou novinkou na trhu. Poprvé se objevily v roce 2009 a už tehdy měly garantovat zdravější životní prostředí. Nátěr byl odolný vůči plísním a měl omezit zápach v interiérech.

Ale teprve nedávno (v roce 2017) přišli vědci z Akademie věd na to, že tyto nátěry zároveň pomáhají čistit vzduch od nečistot, zbavit prostor od plísní a celkově udržet natřenou plochu déle čistou. FN nátěry by se tak mohly stát účinným a levnějším způsobem, jak ovzdušit zbavit oxidu dusičitého či oxidu dusnatého a být tak jistou prevencí před vysokým počtem úmrtí, který je způsoben velmi častými nemocemi ze znečištěného ovzduší.

Inteligentní veřejné osvětlení

Samozřejmě je dobré kouknout i na to, co se děje za našimi hranicemi. Jedním z pojmů, kterého se většina lidí spíše bojí, je internet věcí. Tj. mechanismus, kdy přístroje mezi sebou komunikují, vyměňují si informace a na základě toho poté vykonávají určitou činnost. V soukromé sféře je to asociováno hlavně

s menší potřebou lidské pracovní síly, protože se tím automatizují jednotlivé procesy, které dnes vykonává převážně člověk.

Tuto technologii, resp. princip, lze využít i ve veřejném zájmu. V Kodani se úspěšně aplikovalo inteligentní veřejné osvětlení, které díky vzájemné komunikaci lamp dokáže rozsvítit světlo dle potřeby a reaguje i na to, zda už je v prostoru dostatečné sluneční světlo. Inteligentní světlo je schopné zvýšit svůj jas, pokud kolem prochází chodec či cyklista a naopak ztlumit, není-li potřeba. Lamps jsou navíc LEDkové, takže jsou energeticky úspornější.

Cesta existuje

Příkladů najdeme určitě několik z celého světa. Tyto tři technologie jsou jen chabým reprezentantem toho, co dokáže moderní věda a technologie. Jsme-li v situaci, kdy nás obklopují krize různého druhu, přičemž kli-

matická je asi nejzásadnější, technologie a celkově věda je tím pomyslným světlem na konci tunelu.

Rozhodně je nutné zmínit, že musíme vnímat limity nových technologií a nepřeceňovat či nepodceňovat je. Vždy je důležité přemýšlet o dopadech na společnost, nicméně nikdy nejsme schopni předvídat, jaké konkrétní dopady to budou, a nenajdou-li se v průběhu času jiné. V minulosti by to byl například výzkum v armádní oblasti, který se poté využil ve vynálezech, jež využíváme dodnes v mírumilovné podobě. Leckterá domácnost se například neobejde bez mikrovlnné trouby, že?

Nakonec je to totiž vždy o lidech. Technologie, jak sám název napovídá, je jen metoda či nástroj. A je čistě na nás, jestli nástroje používáme nebezpečným či prospěšným způsobem. ☑

Zezelenají pouště?

zdroj: atasa.maphoto.com

HRANICE POZNÁNÍ JINÉ KULTURY

Jak vás změní, když dlouhodobě spolupracujete s lidmi z jiné části světa.

Zuzana Schreiberová
ředitelka MKC Praha

Jedinou cestou k lepšímu poznání je reflexivita. Vlastních postojů, zažitých představ a předsudků, ale i neustálé zpochybňování a ověřování toho, co se člověku zdálo ve skriptech antropologie či sociální práce přece jasnou až banální poučkou a co v praxi už zas tak banální opravdu nebylo.

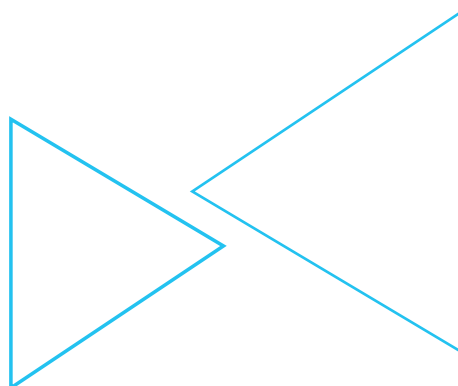
Brát odlišnou kulturu jako svébytný systém, s vlastním významy a pravidly. Neuplatňovat na její výklad vzorce myšlení z naší vlastní kultury, ale snažit se pochopit vzorce kultury, kterou poznáváme. Během studia antropologie jsme se smáli, že tohle je ta věta, kterou by měl každý antropolog odříkat, i kdyby ho o půlnoci vzbudili, a dost vážně jsme uvažovali o tom, že ji necháme natisknout na trička. Pak jsem se najednou ocitla v bytě rodiny přesídlené do České republiky přes zdravotnický program MEDEVAC. Rodiny z venkovské oblasti z jihu Sýrie, velice tradiční a zbožné a navíc postižené obrovským traumatem ztráty dětí při bombardování. A v tu chvíli jsem zjistila, že všechno, co mi přišlo banální a automatické, tváří v tvář realitě už zas tak banální není.

Teprve až po několika týdnech, i po několika konfliktech, jsem si uvědomila, že už jenom znalost českého prostředí mě staví vůči syrské rodině do vztahu určité nadřazenosti. Rostlo ve mně přesvědčení, že když jsem jim schopná poradit, kde nakoupit, najít zubaře nebo zařídit tramvajenku, tak přece vím, „co je pro ně dobré“ i v jiných oblastech jejich života. Ano, někdy to bylo humorné, když jsem jim například sverpě nakupovala toaletní papír, který jim pořád chyběl, a zároveň si lámala hlavu, proč na toaletě mají konvičky na zalévání květin, když v bytě žádné květiny nejsou. Mnohem závažnější byla ale situace v péči o jejich dospívající dceru. Až zpětně jsem si uvědomila, že jsem v té nejlepší víře a s tím nejlepším a nejčistším úmyslem, neustále prosazovala svoji představu o jejím budoucím studiu a dalším osudu. Roztočil se

velice emocionálně náročný kolotoč nenaplněných očekávání a zklamání.

Byla to až supervize u sociálního psychologa, co tak tak zabránila mému vyhoření a donutila mě se zamyslet a reflektovat své postoje. Všechny poučky o odlišnosti kultur jsem mohla znát z paměti, ale stejně v každodenní stresu, v řešení několika problémů zároveň, jsem prostě automaticky přepnula a začala uplatňovat vzorce a očekávání ze své vlastní kultury. Uvědomila jsem si, že si tahle rodina potřebuje dojít k poznání a začlenění do společnosti svým tempem. Na radu psychologa jsem ubrala, přestala být „tou moudrou paní“, která měla odpověď na všechny jejich otázky a vlastně jsem se z jejich života i trochu stáhla. A paradoxně najednou věci, co vypadaly, že se nikdy nepodaří, začaly fungovat.

Myslím, že se tahle chyba, tahle deformace poznání, nevyhnula nikomu, kdo se alespoň chvíli zabýval sociální prací a integrací. Na druhou stranu by obyčejná lidská blízkost, empatie, sdílení společných okamžiků vlastně v mnoha ohledech stačila. I přes všechna nedorozumění vůči mně rodina získala základní pocit důvěry a bezpečí. A tuhle zkušenost má také mnoho mých kolegů – pokud se vám arabská rodina jednou otevře, dost často si vás už „adoptuje“ navěky. ☑

IDEÁLY ROKU 89 JSOU AKTUÁLNĚJŠÍ NEŽ KDY DŘÍV

Mírová revoluce před třiceti lety otevřela cestu demokracii. Dnes je obojí opět ohroženo.

Manuela Schwesig
Martin Dulig
německá SPD

Chvilé štěstí a hrdost, výstavba a obnova – demolice a nespravedlnost, frustrace a lítost. Oněch třicet let od mírové revoluce v Německu proběhlo jako na houpačce pocitů. Mladá generace zná dobu před pádem Berlínské zdi jen z vyprávění. Starší si s ním ale spojují vzpomínky, které je formovaly. Ve východním Německu se našly miliony lidí, kteří už měli po krk sešněrovaného reálného socialismu v NDR a kteří se odvážili z něj mírovou cestou uniknout.

Naše mírová revoluce ve východním Německu byla něčím víc než jen pouhým krokem ke znovusjednocení.

Navazovala na tradici evropského humanismu. Následovala demokratické ideály. A sázela na usmíření, nikoli na štěpení! Byla součástí východoevropského hnutí za emancipaci a dveřmi do mírové a sjednocené Evropy.

Opětovné založení Sociálnědemokratické strany dne 7. října 1989 ve Schwante představovalo zásadní impuls pro mírovou a demokratickou změnu mocenských poměrů v zemi. Odvážné ženy a odvážní muži prvních porevolučních hodin, kteří založili sociální demokracii, se zapsali do historie. Sociální demokracie si při obnově východoněmeckých spolkových zemí připsala velké zásluhy. Na to můžeme být všichni hrdí!

Po třiceti letech politické práce ve městech, obcích a vládách východních spolkových zemí stojíme na rozcestí: bude východní Německo udržovat demokratickou, humanitní a světu otevřenou tradici mírové revoluce, nebo získají navrch pravicově populistické síly, které naše demokratické hodnoty zpochybňují? Nezaned-

batelnou roli přitom hrají – a opět se vynořují – konflikty sahající až do doby znovusjednocení. Příliš dlouho převládal západní pohled na sjednocené Německo.

Zprvce si pojdme promluvit a přít se o tom, jak může vypadat smířlivé zpracování hospodářského, sociálního a kulturního převratu devadesátých let. Pojdme z této diskuze načerpat pozitivní sílu pro budoucnost země. Na to nepotřebujeme žádné vyšetřovací výbory, které jen živí staré reflexivní reakce. Chceme regionální diskuzní fóra, která spojí zájemce a aktéry revolučních let. Chceme konkrétní osvětu – je-

dině tak lze pojmenovat nespravedlnost a vzít vítr z plachet mýtům.

Nová cesta

Zadruhé jsou s následky porevoluční doby dodnes spojeny sociální rozdíly, přestože od německého sjednocení už uplynulo třicet

let. Mnozí zakusili úskalí kapitalismu v podobě nezaměstnanosti a nízkých mezd. Dodnes to v některých lidech vyvolává pocit, že hodnota jejich životní práce upadla a že zažívají nespravedlnost. Chudoba ve stáří sice ohrožuje lidi v celém Německu, ale na východě postihuje více důchodkyň a důchodců, a navíc i dělnic a dělníků a zaměstnankyň a zaměstnanců s dobrým vzděláním, kteří pracovali po celý život. Proto je pro východ tak důležitý a férový základní nepodmíněný důchod bez ověřování nároku na něj. Německá SPD navíc předložila koncept „nového sociálního státu“, který by pomohl hlavně východu.

Zatřetí potřebujeme vyrazit na cestu obnovy demokracie. Potřebujeme dát více moci občankám a občanům, aby se mohli více

Opět se vynořují – konflikty sahající až do doby znovusjednocení. Příliš dlouho převládal západní pohled na sjednocené Německo.

a zodpovědně zapojit. My, sociální demokratky a demokraté, jsme politickou stranou německého sjednocení – tato témata chceme a musíme brát vážně. Nejedná se o čistě východní témata – dotýkají se budoucnosti celé země.

Tento proces chceme pohánět s hrdostí, od-

vahou a nadšením coby východní Němci. Postavíme se silám, které by chtěly tento kurz zvrátit, postavíme se za silné a světu otevřené východní Německo. ☑

Tento text byl původně otištěn ve Vorwärts, v čísle 4/2019.

VZDĚLÁVÁNÍ JAKO ZÁRUKA ROVNOSTI ŠANCÍ?

Dokážou být naše školy pomyslným výtahem pro ty, kteří neměli tolik štěstí?

Karel Gargulák
analytik

Dle titulků a článků v médiích v posledních měsících to v České republice vypadá, že se našemu vzdělávacímu systému ve veřejné debatě skutečně dostává zvýšené pozornosti. Dokonce existuje i politický konsenzus na tom, že je potřeba výrazně více odměňovat učitele a učitelky. Podle mnohých výzkumů je právě jejich kvalita tím zcela nejzásadnějším elementem úspěšnosti vzdělávacího systému jako celku. Přes příznivý trend však dlouhodobé podcenění kvality vyústilo v to, že náš vzdělávací systém hluboké sociální rozdíly spíše prohlubuje než narovnává.

Problém začíná již ve školce

ČR patří mezi zeměmi OECD k těm s průměrným či dokonce mírně nadprůměrným podílem dětí ve věku 3–5 let, které chodí do školky. Výzkumy ukazují, že kvalitní předškolní příprava může zcela zásadním způsobem ovlivnit šance dítěte na získání kvalitního vzdělání. Víme však, že předškolní zařízení daleko méně navštěvují děti, které to nejvíce potřebují, tedy ty z rodin s nižšími příjmy, kde rodiče mají nižší vzdělání atd. Např. výsledky výzkumu Roma Survey ukazují, že nějaký typ předškolního zařízení navštěvovalo 28 % romských dětí ve věku od tří do šesti let, oproti 64 % u stejné věkové skupiny neromských dětí.

Panika při hledání základní školy

Vzdělanější či bohatší rodiče pro své děti aktivně vybírají kvalitnější školy. Specifický je fenomén „spádové turistiky“ – reálného či

umělého stěhování do spádové oblasti žádané základní školy. Výsledkem všeho je nárůst diferenciace a segregace žáků v rámci vzdělávání již od velmi nízkého věku.

Víceletá gymnázia jako symbol rozdělené společnosti

Výzkumy (OECD PISA, CLoSE) potvrzují, že na stále se zvyšujícím podílu žáků, kteří odcházejí na víceletá gymnázia, se podílejí především aspirace rodičů. Situace dosahuje neúspěšného poměru, kdy ze ZŠ odchází na víceletá gymnázia v některých krajích (Praze) až 25 % žáků. Je pak zcela logické, že již v roce 1996 OECD upozornila na na velmi neblahý vliv víceletých gymnázií a doporučila vládě, aby víceletá gymnázia zrušila.

A ti, co nejdou na gymnázium? Části z nich je především v 8. a 9. třídě (dle zjištění České školní inspekce) věnována nižší pozornost, nejsou připravováni na přijímačky a často skončí na učňáku.

Co dělat?

Nejvíce potřebujeme důvěru všech aktérů v samotný vzdělávací systém a jeho instituce. To vyžaduje maximální koncentraci veřejných zdrojů – finančních (vyšší objem peněz), personálních (ti nejlepší lidé) a institucionálních (to nejlepší zázemí). Zároveň pak postupnými kroky lze docílit toho, aby především rodiče důvěřovali každé škole, že jejich potomkům poskytne maximální rozvoj jejich vzdělávacího potenciálu. ☑

UTOPENÍ DYJSKÉ NIVY JE ZLOČIN NA PŘÍRODĚ

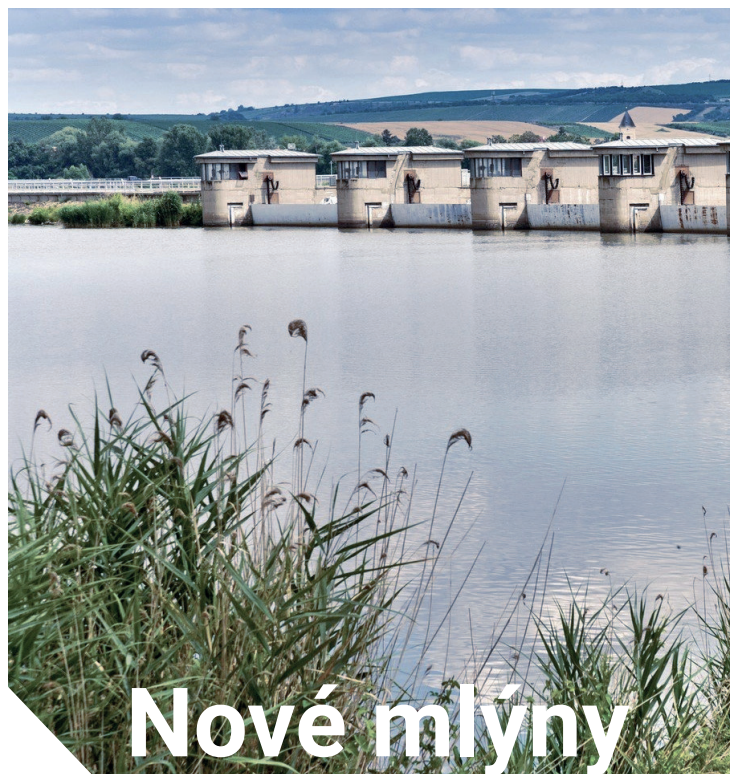
Rozhovor s místostarostkou obce Strachotín Jarmilou Gutmanovou o tom, co pro lidi na jižní Moravě znamená sucho a klimatická změna.

Jaké dopady změny klimatu nejvíce pociťujete ve vaší obci a jak je řešíte?

Samozřejmě nejvíce výkyvy vysokých teplot a nedostatek srážek, s tím spojené snižování hladiny podzemních vod. Uvítali bychom přísnější ochranu půdy před erozí a zvýšení důležitosti strategie a úkolů pro zadržování vody v krajině. Doposud je dialog s místními zemědělci na toto téma s nulovým výsledkem. Když se podíváte na katastrální území obce, jedná se o kukuřičnou poušť, na svazích vinohradů a k tomu vodní „pouštní plocha“ nádrže. Namísto toho, aby se dělaly remízky a voda se zadržovala v krajině a šla do spodních vod, tak ji necháme stéct do nádrží, kde se odpaří nebo odteče mimo naše území.

Revitalizace řek – v našem místním měřítku se jedná o akci na Popickém potoce, řeku Dyji bohužel kvůli existenci nádrže v betonovém ohrazení již nezmeandrujeme, a mokřady jsou již v běhu – připravujeme projekt. Ráda bych v příštím roce dotáhla do konce rekonstrukci obecních studní, které by aspoň z části nahrazovaly zdroj vody, nyní bohužel i závlaha veřejného prostranství je závislá na pitné vodě z vodovodního řádu, stejně tak předzahrádky občanů.

Málokdo si zatím uvědomuje, jak je voda důležitá surovina, která bude jednou ceněna nad zlato. Dokud občané otočí vodovodním kohout-

Nové mlýny

kem a voda teče, nikoho nezajímá problém budoucnosti. Otevřenou otázkou v naší obci zatím zůstává využití obnovitelných zdrojů.

Zajímají se lidé ve Strachotíně o přírodu a okolí?

Bohužel jen malý okruh lidí, kteří mají zájem o ochranu přírody, a to jak z hlediska zachování biodiverzity, tak i nenásilného vrácení některých prvků a skladby ekosystému zpět do naší současné krajiny. Většina ví, jak se chovat šetrně k životnímu prostředí, ale jen do doby než musí sáhnout do své peněženky. Například v poslední době v zimním období při topné sezóně je stále častěji cítit, že je jedno čím přiložím do kamen, hlavně když je teplo a nemuselo se sáhnout do peněženky. Při vyhlášení akce na sběr odpadu v okolí nebo výsadby stromů se aktivně zapojují stále stejní lidé.

Velkou pochvalu a ocenění obdržel jeden z našich občanů, a to cenu Křesadlo – v kategorii environmentální aktivity související s ochranou životního prostředí. A co je Křesadlo? Ocenění pro obyčejné lidi, kteří dělají neobyčejné věci – tak zní motto ceny Křesadlo

zdroj: brno.rozhlas.cz

určené pro dobrovolníky. Jsme pyšní, že takové občany máme mezi sebou.

Co se vám v poslední době povedlo v obci změnit k lepšímu?

Samozřejmě bych mohla začít investičními akcemi, a to biokoridory, biocentra v rámci výzev MŽP, právě nyní probíhá podání žádostí. Dále výsadba lipové aleje, obnova výsadby původních dřevin v místní lokalitě Sajlovka. Právě odtud pochází mnoho fotodokumentace o hnízdících husách v korunách vrb hlavatých, nádherných tůních plných života a čisté vody. Několik dobrovolníků se stará o to, aby tento kousek původní přírody kolem torza mrtvého ramene řeky Dyje nezaničil úplně.

Postupně se snažíme doplňovat i v intravilánu obce dřeviny, vysvětlujeme stále dokola občanům, jak důležitá je zeleň pro snížení teplot v zastavěné části, že jsou pohlcovači prachu atd., ale proti nám stojí dost dlouhá řada těch, kteří strom považují za možné nebezpečí a navíc „musejí uklízet listí“.

Stejně jako v dalších obcích a městech bojujeme statečně s odpady. Většina občanů si již

navykla odvážet tuhý odpad na sběrný dvůr a ne do blízkých keřů a polí, motivační program formou finančního benefitu na třídění má své chyby, ale přesto jsou vidět výsledky. V příštím roce by se systém měl ještě zdokonalit v otázce identifikace nádob a zápisu na jednotlivé odpadové stanoviště.

Proč je pro místní těžké slyšet obdivná slova na vodní nádrž Nové Mlýny?

Odpověděla bych otázkou „a co na ní máme obdivovat?“ Utopení dyjské nivy na tisíci hektarech byl a je zločin na přírodě. V době letních vysokých teplot ztrácí voda v nádržích kvalitu, vysoké procento organického znečištění a nízká hladina kyslíku vždy vedou ke kalamitnímu stavu. Takže žádné koupání, žádné dovádění ve vodě. Jen zelená hustá zapáchající krusta na vodě s uhynulými rybami, rozpálené betonové schody tvořící hráz nádrže a turisté, kteří se vás stále dotazují, zda nevíte, kde by se dalo vykoupat. U výpusti na Nových Mlýnech je umístěna na stěně báseň oslavující tuto stavbu v otázce vyřešení sucha pod Pálavou.

„Divoké husy s křikem táhnou k jihu a vodní slípky po hladině plavou. Promlouvá vítr v řádkách kukuřice, je konec žízně v kraji pod Pálavou...“

Zároveň s budováním nádrže byly dokončeny i kilometry umělých závlah do okolí pro zemědělce. Zůstala jen torza betonových skruží se zrezivělými uzávěry, rozstrkané po polích. Trasy potrubí pod povrchem jsou již jen odhadovány.

A příroda i zemědělská půda žízní dál... Jen s tím rozdílem, že kvůli zničení přes 1000 ha lužního lesa došlo k místním klimatickým změnám a neprší nám skoro vůbec. Zato máme silné větry, které ještě více vysušují a odnášejí úrodnou půdu z okolí bez větrolamů a remízků. V tabulce srovnávající ve stupnici nejvíce ohrožené oblasti suchem v Jihomoravském kraji jsme na čteném 33. místě zhruba ze 400 katastrálních území.

Na semináři týkajícím se sucha v naší republice jsem už zase zaslechla, že někdo přišel s „objevnou myšlenkou“ vybudovat umělé závlahy, v naší obci by měla být vybudována čerpací stanice. Pokračování velkého omylu na obzoru?

ZAPOMENUTÁ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

Nadčasové eseje, která nám připomínají, co jsme možná už zapomněli.

Ivan David
právník

Pokud si člověk pozorně přečte více knih britsko-amerického historika Tonyho Judta (1948–2010), pak nevyhnutelně zjistí, že tento autor se velmi často a takřka obsesivně vrací ke stále týmž událostem, tématům, historickým osobnostem – a dokonce i k některým konkrétním citátům. Jedním z výroků, které Judd rád užívá pro ilustraci svého výkladu, je následující výňatek z veřejné řeči Arthura Koestlera z roku 1948: „Nelze zabránit tomu, že někteří lidé budou mít pravdu z nesprávných důvodů. (...) Tato obava z toho, že se ocitneme ve špatné společnosti, není výrazem politické čistoty, nýbrž nedostatkem sebevědomí.“

Uvedený citát dokonale vystihuje jeden z nejpodstatnějších rysů Judtova celoživotního snažení: urputnou snahu nikdy se nepoddat svůdným lákadlům konformismu a konjunkturalismu, ať už jakéhokoliv zbarvení. Vždy s chladnou hlavou a neúprosnou (sebe)kritikou zůstat věrný sám sobě, i kdyby jediný další člověk, který sdílí váš světový názor, byl blázen nebo odpudivý podivín.

Pozorovateli neznalému této Judtovy povahové vlastnosti by skoro mohlo uniknout jeho vášnivě levicové, konkrétně sociálně demokratické přesvědčení. K nejčastějším terčům jeho kritiky totiž patří levicová matadoři, respektive tradiční levicové mýty a iluze. A tak i v knize Zapomenuté 20. století: Osobnosti, události, ideje, která vyšla letos v nakladatelství Prostor, je například mimořádně kriticky nahlíženo na takové levicové „klasiky“, za jaké bezpochyby stále platí Louis Althusser nebo Eric Hobsbawm, jakož i na někdejší naději levice Tonyho Blaira (nemilosrdný Judtův text o Blairovi nazvaný příhodně Zahradní trpaslík pochází z roku 2001, kdy byl Blair na vrcholu kariéry a voličské přízně).

Judd v tomto ohledu připomíná jiné slavné levičáky minulosti, jakými byli například George Orwell či Hannah Arendtová, kteří se natolik

proslavili svojí kritikou některých (pseudo)levicových zel – až se posmrtně stali ikonami pravice. (S ohledem na jejich smysl pro humor nelze pochybovat, že kdyby se o této ironii osudu dozvěděli, jistě by je vrcholně pobavila.)

Přestože je kniha Zapomenuté 20. století souborem esejů, které Judd publikoval v posledních dvaceti letech svého života (a i nejnovější z nich je tak více než deset let starý), neztratily prakticky nic ze své aktuálnosti. To vrchovatou měrou platí o posledním textu knihy – Návratu sociální otázky z roku 1997 – v němž se Judd zamýšlí nad minulostí a budoucností sociální demokracie.

Prorocky zde předvídá úpadek preferencí evropských sociálnědemokratických stran a nástup populistické neofašistické pravice, k němuž v plné míře došlo až o řadu let později. Chmurně vidí budoucí osudy lidí, které označuje za „vyloučené“ – rodičů samoživitelů, osob pracujících na částečné úvazky, imigrantů či nekvalifikovaných adolescentů. Varuje před líbivými, ale prázdnými hesly všech „třetích cest“ i cynismem a absurditou neoliberálních projektů, s nimiž si sociální demokracie zadala: „Bez pracující třídy, bez dlouhodobých revolučních cílů, třebas v praxi neškodných a nenásilných, bez jakéhokoliv zvláštního důvodu, proč se domnívat, že skutečně uspěje, nebo transcendentního oprávnění, podle kterého by úspěch měla, je dnešní sociální demokracie přesně tím, čím se podle obav svých velkých zakladatelů v 19. století měla stát, pokud by někdy opustila své ideologické předpoklady a třídní příslušnost: pokrokovým křídlem reformního tržního liberalismu.“

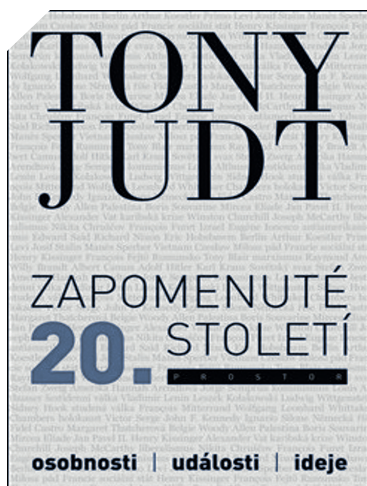
A především vášnivě obhajuje roli státu v době globalizované ekonomiky: „Jedině stát zvládne poskytovat služby a životní podmínky, díky nimž občané mohou usilovat o vedení dobrého a naplňujícího života. (...) A co je nejdůležitější,

jedině stát může reprezentovat sdílený konsenzus o tom, které statky jsou poziční a lze je mít pouze v časech blahobytu a které naopak základní, takže musí být všem poskytovány za všech okolností. To jsou věci, které trh nedokáže, a ten globální už vůbec ne.“

Dle Judta by však bylo chybou jenom nostalgicky vzpomínat na zlatou éru sociální demokracie druhé poloviny dvacátého století – jež mohla

nastat jen shodou dějinných okolností, které se stěží budou někdy opakovat. Chybou rovněž je postavit politiku sociální demokracie na pouhé konzervativní obhajobě někdejších výdobytků sociálního státu. Sociální demokracie může podle jeho názoru zachránit jenom úplný „začátek od nuly“ spočívající ve znovupromyšlení základních otázek: „Jaký typ sociálního zlepšení je za dnešní mezinárodní konfigurace jak žádoucí, tak myslitelný? Jaká ekonomicky gramotná opatření jsou zapotřebí, abychom k tomuto cíli dospěli? A jaké argumenty jsou skutečně přesvědčivé, aby lidé pro realizaci dané politiky hlasovali?“ Konečným cílem pak má být vypracování nové sebevědomé argumentace ve prospěch aktivistického státu pro 21. století, která však bude brát vědomě v potaz lekci, kterou sociálnědemokratickému hnutí uštědřilo 20. století s hrůzami států totalitárních.

Kdo jiný než česká sociální demokracie, která na sklonku desátých let 21. století našla své zatím nejhlubší dno, by si měl z těchto úvah – i z životního postoje Tonyho Judta – vzít poučení? ☑

Tony Judt
a jeho kniha
Zapomenuté
20. století

OŘECHOVÉ SUŠENKY S BRUSINKAMI

Aneb ideální variace na italské cantuccini.

Eva Vergosová
muzikoložka

Potřebné suroviny:

- 2 vejce
- 250 g cukru krupice
- lžička citronové kůry
- lžička vanilkového extraktu
- 200 g směsi ořechů (mandle a lískové oříšky)
- 200 g sušených brusinek
- 250 g hladké mouky
- ½ prášku do pečiva
- vejce na potření

Vejce vyšleháme s cukrem, citronovou kůrou a vanilkou. Přimícháme ořechy, brusinky a nakonec mouku s kypřícím práškem. Ze směsi vypracujeme těsto a na plechu s pečícím papírem z něj navlhčenýma rukama vytvoříme dva nízké válečky, které potřeme rozšlehaným vejcem.

Pečeme v předehřáté troubě na 180 °C asi 25–30 minut. Ještě za tepla je nakrájíme na 2–3 cm široké proužky a necháme vystydnout. Dobrou chuť! ☑

ČASOPIS IDEA

vydává na vlastní náklady spolek Idealisté.cz. Věnujeme se společnosti, politice a kultuře. **Výtisky nabízíme zdarma!**